

הגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

פתיחה

ההלכה קובעת כי 'טומאה דחוייה בציבור', כלומר – אם הציבור טמא, מותר להקריב את קרבנות הציבור הקבועים (פסחים סו, ב - סז, א). בכלל היתר זה

1. הניסוח המוכר יותר הוא 'טומאה הותרה בציבור', אך כאן אנקוט את הניסוח 'דחוייה', המכוון אליבא דהלכתא. שני הניסוחים מובאים כשתי דעות חלוקות בגמרא (יומא ו, ב): 'טומאת המת – רב נחמן אמר: הותרה היא בציבור, ורב ששת אמר: דחוייה היא בציבור'. בגמרא מבואר שהמשמעות המעשית של המחלוקת היא בשאלה האם במקרה של טומאה יש חיוב להשתדל לקיים את העבודה בטהרה (רב ששת) או שאין צורך כזה (רב נחמן). ישנו כלל שבמחלוקת רב נחמן ורב ששת, הלכה כרב ששת באיסורי וכתב נחמן בדיני (סדר תנאים ואמוראים ב, אות לה; מבוא התלמוד המיוחס לר' שמואל הנגיד ד"ה והתנאים הם; מבוא התלמוד לר' יוסף בן עקיבא פ"ז אות קט; ספר הכריתות, ימות עולם שער ג אות כא; ספר יוחסין מאמר ב' סדר האמוראים אות נ ד"ה רב נחמן; הליכות עולם [לר' ישועה הלוי] ה, ב, א; שלי"ה, כללי התלמוד אות תסג; יד מלאכי, כללי התלמוד כלל קסב; ועוד), והגבורת ארי (יומא ו, ב ד"ה טומאת) הזכיר את הכלל הזה כסיבה להכריע כרב נחמן בנידונו. ואכן, להלכה הסכימו הפוסקים שטומאה דחוייה בציבור ולא הותרה: רמב"ם (הל' בית הבחירה ז, כג; הל' ביאת המקדש ד, ז; שם, טו-טז; הובא בהסכמה בכפתור ופרח פ"ו ד"ה אחר שהענין), סמ"ג (לאו שה-שו ד"ה לעולם; והלשון 'דחוייה' מופיעה בעוד מקומות שם), מאירי (יומא ו, ב ד"ה קרבן הציבור; שם מו, א ד"ה איברי; פסחים עז, א ד"ה כבר; סנהדרין יב, ב ד"ה טומאת; שבועות ט, ב ד"ה הציץ; נידה מ, ב ד"ה יתבאר), שו"ת תשב"ץ (ג, לז). אף מלשון הרא"ש בפירושו לתורה (במדבר ט, ז) משמע קצת שטומאה דחוייה ולא הותרה, יעוין שם. וכן סתם בספר שערי חכמה (יא, ד, ז והערה 49) שטומאה דחוייה ולא הותרה, ומכיוון שספר שערי חכמה הוא מאסף לכל המחנות והוא לא ציין דעה חולקת, הרי שמדבריו עולה שזו הדעה המוסכמת בראשונים ובאחרונים.

פסח לה' | סימן ח
הגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

הקרבת הפסח, ואף אכילה מבשרו (שם עו, ב). לאור זאת, יש לברר על אילו טומאות נאמר שהן נדחות בציבור: במקורו, הכלל שטומאה דחוייה בציבור נאמר בנוגע לטומאת מת, ויש לדון האם הוא מוגבל לטומאת מת בלבד או שחל גם בטומאות נוספות, ואם כן, מהי הגדרת הטומאות הללו.

הסימן הנוכחי יעסוק בביסוס הקביעה שהדין שטומאה דחוייה בציבור מתייחס לכל טומאות מגע, דהיינו כל הטומאות שאינן יוצאות מן הגוף, ולא רק לטומאת מת. הסימן הבא יעסוק בשיטת הרמב"ם בעניין זה.

א. משנת 'הפסח הבא בטומאה' והיחס בינה ובין הגבלת דחיית הטומאה לטומאת מת

בגמרא משמע לכאורה שלא נדחית בציבור אלא טומאת מת ולא שאר טומאות
בגמרא (פסחים סו, ב - סז, א) הובאו שני מקורות לכך שפסח נעשה בטומאה אם היה הציבור טמא. ריש לקיש למד זאת באופן הבא:
'וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש', יאמר טמאי מתים ואל יאמר זבין ומצורעין, ואני אומר: אם טמאי מתים משתלחין, זבין ומצורעין לא כל שכן? אלא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין. ואיזה זה, פסח הבא בטומאה.

אחר הדברים האלה, העירני הרב הלל בן שלמה שליט"א שמדברי הר"י מלוניל (יומא ו, ב ד"ה ואע"פ) נראה שנקט שטומאה הותרה בציבור: מלבד שימוש של הר"י מלוניל בלשון 'הותרה', הוא גם כותב שזו הסיבה לכך שאין מפרישים את הכהן הגדול לגגין ועליות קודם יום הכיפורים כדי למנוע היטמאותו בטומאת מת, והם הם דברי הגמרא (יומא ו, ב) אליבא דמ"ד טומאה הותרה בציבור ולא דחוייה. ועוד העירני שכן נקט גם הפני יהושע (שבת כא, ב ד"ה מאי). ויעוין עוד בשדי חמד (ח"ג מערכת ט כלל כ) שהתייחס לדברי הפני יהושע הללו. לשון 'הותרה' מוזכרת גם בפיט' יליל שמורים לעמד' (נדפס במחזור לפסח, מהד' פרנקל, עמ' 19), וצ"ע אם באה לאפוקי דחוייה.

פסח לה' | סימן ח
הגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

הגמרא הקשתה על דרכו של ריש לקיש, וצידדה בדרכו של ר' יוחנן, שלפיה יש ללמוד זאת באופן אחר:

דאמר קרא 'איש איש כי יהיה טמא לנפשי' [...] איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחה לפסח שני, אלא עבדי בטומאה. וכי עבדי בטומאה – **בטמא מת, אבל שאר טומאות לא עבדי**.

לכאורה מפורש במסקנת הגמרא שלא התחדש דין דחיית הטומאה בציבור אלא בטומאת מת בלבד, אך לא בשום טומאה אחרת.

מהמשנה נראה לכאורה שהוא הדין בנוגע לאכילת פסח הבא בטומאה

והנה, נאמר במשנה (פסחים צה, ב):
הפסח שבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות. ואם אכלו – פטורין מכרת, ורבי אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש.

ופרש"י:

לא יאכלו ממנו זבין – דגבי טמא לנפש כתיב 'איש', איש נדחה ואין ציבור נדחין, אבל גבי זיבה אף ציבור נדחין.

מדברי רש"י עולה שחידוש המשנה הוא ששאר הטמאים לא רק שאינם דוחים את הטומאה, אלא הם גם אינם מצטרפים לעשיית פסח הבא בטומאה. וכן כתב המאירי (שם ד"ה המשנה השניה):
שאינן אוכלין אותו אלא טמאי מת בלבד שהותרה להם טומאה כמו שביארנו, אבל אם אכלו ממנו שאר הטמאים, אינן חייבי כרת.

מדקדוק לשון המשנה והגמרא משמע שהחילוק בין סוגי הטומאות הוא אחר

ואולם, לשון המשנה היא: 'לא יאכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות', ולא: 'לא יאכלו ממנו הטמאים בשאר טומאות'. וכלשון המשנה התנסחה גם התוספתא (פסחים ח, ט) בהקשר דומה. ומלשון זו משמע שדווקא **טמאים אלו** לא יאכלו מן הפסח, אך שאר טמאים יאכלו. גם הגמרא הנ"ל עוסקת רק

בהנגדה בין טמא מת ובין זבים ומצורעים, ולא דנה בשאר טמאים. ושם הדבר עוד יותר מובהק, שהרי עצם הלימוד לדחיית הטומאה מבוסס על חילוק בין טומאות היוצאות מן הגוף לשאינן יוצאות מן הגוף, וכמו שכתב רש"י (פסחים סו, ב ד"ה זבין) שזבים ומצורעים 'חמורין מטמאי מתים, שהרי טומאה יוצאה עליהן מגופן', ולא כתב שהחילוק הוא בין טומאת מת לשאר טומאות. ומשמע שבאותה ישעה שזבין ומצורעין משתלחין, נובע שילוח זה מחומרתם, ולפי זה נראה לכאורה ששאר טמאים אינם משתלחים, כגון טמאי שרץ ונבילה. אמנם ייתכן שמכיוון שהסבר זה נדחה למסקנת הגמרא, ולמדו ממקור אחר שטומאת מת נדחית בציבור, אין הוא מחייב. ואע"פ שלא נאמר בגמרא שיש נפקא מינה בין ההסברים, אין הדבר מן הנמנע. ועכ"פ, מלשון המשנה משמע שהאיסור לאכול מפסח הבא בטומאה לא נאמר בכל הטמאים, אלא רק בטמאים שפירטה המשנה.

אין לתרץ שהמשנה והגמרא נקטו בטומאות שבעה מפני שאי אפשר להיטהר מהן באופן מיידי

היה מקום לומר שלא הונגדה טומאת מת אלא לשאר טומאות שבעה, שאם התחילו פחות משבוע לפני פסח אין אפשרות להיטהר מהן, אך בשאר הטומאות יש פיתרון פשוט, לטבול ולהיטהר לאלתר (למ"ד שוחטין וזורקין על טבול יום), ולכן אין מציאות שמעוררת דיון על עשיית פסח בטומאות אלו. וזאת בדומה למה שהשתמשה הגמרא (צג, א) בלשון זו בעניין הדחייה לפסח שני: 'אלו שעושין את השני, הזבין והזבות והמצורעין והמצורעות ונדות ובעלי נדות והיולדות', ולא הזכירה שאר טמאים,² והיינו משום שיכולים לטבול ולהיטהר מיד, וכמו שהבין הרמב"ם (הל' קרבן פסח ו, א), שכתב:

2. בערוה"ש העתיד (קדשים קצא, יג) כתב ששאר הטמאים הושמטו 'משום דאוכלין בראשון', וכך ביאר גם את לשון המשנה והתוספתא הנ"ל. אך דבריו קשים לכאורה, שהרי מסתימת הברייתא משמע שמדובר כאן על פסח רגיל שבא בטהרה ולא על פסח הבא בטומאה, ובפסח הבא בטהרה לית מאן דפליג שאין טמאי שרץ אוכלים בטומאה. וביותר צ"ע, שהרי מבואר בגמרא (פסחים פ, א) וברמב"ם (הל' קרבן פסח ז, ה) שאין תשלומין לפסח הבא בטומאה, ועל כרחנו צריך להעמיד ברייתא זו בפסח הבא בטהרה. וממילא שום טמא אינו אוכל בו.

פסח לה' | סימן ח
הגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

אי זה הוא טמא שנדחה לפסח שני? כל מי שאינו יכול לאכול את הפסח בלילי חמשה עשר בניסן מפני טומאתו, כגון זבים וזבות נדות ויולדות ובוועלי נדות. אבל הנוגע בנבלה ושרץ וכיוצא בהם ביום ארבעה עשר – הרי זה טובל, ושוחטין עליו אחר שיטבול, ולערב כשיעריב שמשו אוכל את הפסח.

אולם, נראה שתירוץ זה מועיל רק לדברי הגמרא, אך אין בו כדי ליישב לשון המשנה. ומה שייתכן בביאור לשון הברייתא והגמרא שעוסקות בהקרבת הפסח, אינו עולה לנידון המשנה. זאת משום שהנושא במשנה הוא **אכילת הפסח**, ולא עצם הבאתו, ומי שנטמא בשרץ בלילה אינו יכול להיטהר ולאכול בפסח, דאף אם יטבול בלילה לא יטהר לגמרי אלא יהיה טבול יום, שאסור באכילת קדשים (יבמות עד, ב). ואם כן, עדיין היה לה למשנה להתייחס לאפשרות זו, אם אכן קיים איסור על שאר הטמאים לאכול מפסח הבא בטומאה.

תירוץ התוס' יו"ט והקשיים שבו

התוס' יו"ט (פסחים ט, ד) כתב:

ואם תאמר אמאי תנן זבין כו', לאשמועינן טמאי מגע טומאות? והיה נראה לי לומר דמשום רבותא דאם אכלו פטורים מכרת נקטינהו להנך דטומאה יוצא מגופן ואפילו הכי פטורין.

נראה שתירוץ זה יכול לעלות ארוכה במשנה, אך לא בגמרא, שלא התייחסה לדינו של מי שאכל אלא לעצם הדחייה. ובפירוש קול הרמ"ז על המשניות (פסחים ט, ד) הקשה עוד על דברי התוס' יו"ט:

קשה, דכיון דדווקא טמאי מת דוחים מגזירת הכתוב, אין חילוק בין קל לחמור.

ובאמת לא ברור מה הסברה לחלק בזה. ועכ"פ אף אם נקבל את תירוץ התוס' יו"ט, עדיין תקשה לשון המשנה: הלשון שהציע 'טמאי מגע טומאות' אכן חסרה ועלולה להטעות, אך לא ברור מה החיסרון בלשון 'לא יאכלו ממנו הטמאים בשאר טומאות', המתייחסת בין לטומאות היוצאות מן הגוף ובין לטומאות שאינן יוצאות מן הגוף. ואף שאין לדייק כל כך מכך שהמשנה לא התנסחה באופן מסוים שנראה לנו עדיף, סוף סוף הדיוק אינו ממה שלא נכתב אלא

מהמשמעות הפשוטה של מה שכן נכתב, שממנו משמע שהאיסור לאכול מפסח הבא בטומאה נאמר דווקא לטמאים בטומאות היוצאות מן הגוף.

בגמרא בבכורות מפורש שהחילוק הוא בין טומאות היוצאות מן הגוף לשאינן יוצאות מן הגוף

והנה, בגמרא (בכורות לג, א) נאמר במפורש שחילוק המשנה הוא בין טומאות היוצאות מן הגוף לשאינן יוצאות מן הגוף:

תנו רבנן, בכור³ – אין מאכילין אותו לנדות, דברי בית שמאי; ובית הלל אומרים: מאכילין אותו לנדות. מאי טעמא דבית שמאי, דכתיב: 'ובשרם יהיה לך'; מה התם נדות לא, אף הכא נדות לא. ובית הלל, הני מילי תם, אבל בעל מום, 'הטמא והטהור יחדיו יאכלנו'. ובית שמאי, הני מילי היכא דאין טומאה יוצאה עליו מגופו, אבל היכא דטומאה יוצאה עליו מגופו – לא. דאשכחן דפליג רחמנא בין טומאה יוצאה עליו מגופו לבין שאין טומאה יוצאה עליו מגופו, דתנן: הפסח שבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבים ומצורעין וזבות ונדות ויולדות. ובית הלל: התם הוא דגלי רחמנא 'טמא נפש', אבל הכא – טמא סתמא כתיב, לא שנא.

בפשטות, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בנוגע לאפשרות ללמוד מפסח לבכור בעל מום, אך אלו ואלו מודים שהחילוק של המשנה, שנאמר במקורו לגבי פסח, הוא חילוק בין טומאות היוצאות מן הגוף לטומאות שאינן יוצאות מן הגוף. וכן מסתבר, שכן אין אלו דבריהם כפי שנאמרו על ידם, אלא דיון הגמרא בדעותיהם (ולכן נכתבו הדברים בארמית), ולא מסתבר שהגמרא תרבה מחלוקות ביניהם ללא צורך (שהרי אחר שבית הלל אמרו שאין לדמות פסח לבכור, אין שום צורך לרבות מחלוקת בינם לבין בית שמאי בהבנת המשנה בפסחים), דאפושי פלוגתא בכדי לא מפשינן.

ואולם דברי הגמרא צריכים ביאור, דמאי שנא זבים וזבות משאר הטמאים, והיכן חילקה התורה ביניהם, וכמו שהקשה הרמ"ז. ומתשובת בית הלל אנו

---

3. בעל מום.

למדים שנלמד הדבר מלשון 'טמא נפש', וצ"ע איך נלמד החילוק בין סוגי הטומאות מלשון זו, שהרי כאמור, מסתבר שטומאת שרץ לא נדחית בציבור משום שאפשר להיטהר ממנה באופן מיידי, ולא נכללה בלשון התורה 'טמא לנפש'.

הסבר החסד לאברהם והקשיים שבו

החסד לאברהם (תאומים; ה' קרבן פסח ז, א) תירץ, שבאכילת פסח מקיימים מצוות עשה, ואילו באכילת פסח בטומאה עוברים על לא תעשה. והסיבה שאין אומרים 'יבוא עשה וידחה ללא תעשה' היא שיש איסור כרת בלאו זה, ואין זה לאו רגיל. ולפי זה, בפסח הבא בטומאה שאין איסור כרת, ידחה עשה ללא תעשה. ולפי זה הקשה מדוע לא יאכלו ממנו זבים וזבות, ותירץ שהם התמעטו מדרשת הגמרא (פסחים סז, א): 'יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין. ואיזה זה, פסח הבא בטומאה'. וסיים החסד לאברהם:

ומעתה לענין טמא שרץ, דלא גלי קרא לא לאסור ולא להתיר, ממילא מוקמינן⁴ אדינא. דניהי שההתעסקות בפסח אסור, דלא שייך אתי עשה ודחי לא תעשה דהא אפשר לקיים ההתעסקות על ידי אחרים, וכל שאפשר לקיים שניהם לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה – מכל מקום באכילה שריא, דאתי עשה דאכילת פסח שאי אפשר לקיימה על ידי אחר ודחי ללא תעשה דטמא שרץ, דלית בה כרת בפסח.

לכאורה קשה לומר כן: ראשית, נראה פשוט לכאורה שהאיסור לאכול קדשים בטומאה מבטל את המצווה שבאכילה זו, דלאו רצון שמיא קא עביד, דהתורה לא ציוותה לאכול במצב כזה. ולפי סברתו, לכאורה היה לנו להתיר לאכול קדשים שיצאו מירושלים משום שאתי עשה ודחי לא תעשה, ולאכול מעשר שני בטומאה, ולברך ברכת המזון כנגד ערווה אם אי אפשר בעניין אחר, ולהוכיח את עמיתנו באופן של נשיאת חטא אם איננו יודעים להוכיח כראוי, וכו'. וכל זה אינו מסתבר, דנראה שהלאוין והאיסורים **הקשורים לעשה**

---

4. כנדצ"ל. ובנדפס: מוקמינן.

פסח לה' | סימן ח
הגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

מגדירים את העשה עצמו, ולא נאמר עשה דוחה לא תעשה אלא במפגש מיקרי של עשה ולא תעשה **שאינם קשורים** זה בזה.⁵

שנית, אף שעשה אינו דוחה לא תעשה שיש בו כרת, מסתבר שעשה דפסח כן ידחה – הן משום שגם בו יש כרת, הן משום שפסח דוחה שבת אף שיש בה כרת, וכפי שכתב האמרי משה (פודהוצר; ס"י מה ד"ה אמנם): 'עשה דפסח דוחה שבת, דיש בה עשה ולא דכרת'. שלישית, דברי החסד לאברהם באו לבאר את שיטתו ההלכתית של הרמב"ם (ה' קרבן פסח ז, ח) שפסק שטמאי שרץ אוכלים בפסח הבא בטומאה, ולפי זה לא מובן איך הסתמך על הדרשה בדף ס"ז, שהיא דרכו של ריש לקיש שנדחתה למסקנת הגמרא שם.

הבנה שמדין התורה מותר לכל הטמאים לאכול מן הפסח הבא בטומאה

והנה, בגמרא (צה, ב) התבאר דין המשנה:

זבין וזבות נדות ויולדות שאכלו בפסח שבא בטומאה, יכול יהו חייבין? תלמוד לומר 'כל טהור יאכל בשר', 'יהנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה' – נאכל לטהורים חייבים עליו משום טמא, ושאינו נאכל לטהורין אין טמאין חייבין עליו משום טמא.

מדברי הגמרא משמע שלא התמעטו טמאים אלו אלא מכרת, אך לאו מיהא איכא. ואולם הצ"ח (פסחים צה, ב ד"ה אלא) כתב שטמאים אלו מותרים מן התורה באכילה מן הפסח, שהרי מקור האיסור לאכול קדשים כשהאדם האוכל טמא התבאר בגמרא (מכות יד, ב):

---

5. ובה מיושבת גם קושיית הערוך לנר (כריתות י, א ד"ה בגמרא לא יאכלו) על הדין שנאמר במשנה (פסחים צה, ב): 'הפסח שבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות, ואם אכלו פטורין מכרת', והקשה הערוך לנר מדוע לא יבוא עשה וידחה ללא יעשה שאין בו כרת, ונתיר להם לאכול מן הפסח. ובכתר ישועה (לרמ"ב מסוואלק; כריתות שם ד"ה לא יאכלו) נדחק ליישבו, יעו"ש. ולפי האמור מיושב היטב, שהלאו קשור לעשה, ובכהאי גוונא שהפה שאמר עשה דוחה לא תעשה, הוא הפה שאמר שבמצב זה לא חלה עשה כלל.

טמא שאכל את הקדש – בשלמא עונש כתיב: 'והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה', אלא אזהרה מנין? ריש לקיש אומר: 'בכל קדש לא תגע'. רבי יוחנן אומר, תני ברדלא: אתיא טומאתו טומאתו, כתיב הכא: 'וטומאתו עליו ונכרתה', וכתוב התם: 'טמא יהיה עוד טומאתו בו', מה להלן עונש ואזהרה, אף כאן עונש ואזהרה.

מבואר בגמרא שלדעת ר' יוחנן יש תלות בין עונש הכרת ובין האזהרה ושניהם נלמדים מאותו מקור, ולפי זה במקום שאין כרת אין אזהרה, דלא קרינן ביה 'וטומאתו עליו', עד כאן דברי הצ"ח. והרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין יח, יב) פסק כר' יוחנן, שהלכה כמותו מריש לקיש. ולפי זה נראה שלר' יוחנן בפסח הבא בטומאה אין כלל איסור אכילה בטומאה, ומדין תורה מותר לכל הטמאים לאוכלו. ולפי זה היה מקום לתרץ את הקושיה ולומר שחז"ל הם שגזרו על הטמאים בשאר טומאות שלא יאכלו מן הפסח הבא בטומאה, וחילקו חז"ל בגזירתם בין טומאות חמורות לטומאות קלות.

בגמרא בבכורות נראה שדין המשנה הוא דין תורה

ואולם, לשון הגמרא בבכורות היא: 'התם הוא דגלי רחמנא טמא נפשי'. ולשון בית שמאי היא: 'אשכחן דפליג רחמנא בין טומאה יוצאה עליו מגופו לבין טומאה שאין יוצאה עליו מגופו', ומלשונות אלו נראה שהבינו את חילוק המשנה כדין תורה, ונמצא שבמקום שיתורץ בזה הקושי הראשון הנ"ל על חילוק הגמרא בבכורות, נולד לנו קושי נוסף, שהסוגיות סותרות בעניין תוקף האיסור על טמאים אלו לאכול בפסח הבא בטומאה. וצ"ע.

והיה מקום לומר שבאמת נידון המשנה הוא מדרבנן בלבד וכמו שהוכיח הצ"ח, ובבכורות לא התייחסו לעצם דין המשנה, אלא לחיוב בפסח הבא בטומאה. דהיינו, שעצם העובדה שחכמים אסרו על טמאים אלו לאכול בפסח, מלמדת שהם אינם מחויבים בו מדאורייתא, שאם היו מחויבים בפסח מדאורייתא, לא היו חכמים עוקרים מצוות עשה דפסח שיש בה כרת. אך יד

---

6. כן גרסת השטמ"ק. ולפינו: 'לבין שאין טומאה יוצאה עליו מגופו', והמשמעות זהה.

פסח לה' | סימן ח
הגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

הדוחה נטויה, שהרי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה אפילו כשמדובר על פסח שהמבטלו ענוש כרת, וכבר מצינו (יבמות ז, ב) שגזרו טומאה על הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר אף במחיר של הפסד הפסח, וכן אסרו להזות על טמא מת שחל שביעי שלו בערב פסח שחל בשבת. וגם בסברה לא נראה שמדין תורה הטמאים אינם אסורים לאכול בפסח אך גם אינם חייבים בו. דאם אין עליהם איסור לאכול, בפשטות אין סיבה לפוטרים.

בספרי זוטא מתחדש איסור דאורייתא באכילת זב בפסח הבא בטומאה

והנה, נאמר בתורה (במדבר ה, ב): 'צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש'. ובספרי זוטא על פסוק זה דרשו:
דבר אל בני ישראל, לרבות ערי חומה. ובצד השני וישלחו זב, שבשעה שהן עושין הפסח בטומאה זבין וזבות יולדות לא היו אוכלין ממנו ואם אכלו הרי אלו פטורין.

נראה בפשטות שהביטוי 'בני ישראל' מתפרש כאן במשמעות של מחנה ישראל, שהוא מקום מושבם של בני ישראל בהיותם במדבר. וכוונת המדרש בדרשה ד'וישלחו זבי להקשות, שהרי זב אינו משתלח מערי חומה (וכמבואר בריש דברי המדרש שם), ואיך קָלְלוּ הפסוק בכלל אחד עם מצורע? ומכך למד המדרש שיש מצב שבו בני ישראל משלחים מתוכם את הזב, והיינו בפסח הבא בטומאה. ונראה שהדרשה הזו נצרכת כיון שבאמת אין איסור מן התורה לאכול בטומאה קרבן הבא בטומאה, וכפי שהוכיח הצ"ח, וקמ"ל המדרש שאף על פי כן אסור מן התורה לזבים לאכול בפסח.

---

7. ולעניין אֶזְכוּר טמא מת בפסוק זה, הובאה לעיל דרשת הגמרא (פסחים סו, ב) הלומדת ממנו שטומאת מת דחוייה בציבור. ויעוין בתורה תמימה לפסוק זה (הערה ד), שהעיר כי דרשה זו לא התקבלה להלכה וכנ"ל, והציע דרשה חלופית אליבא דהלכתא. ועכ"פ דברי הספרי זוטא שרירים וקיימים.

לפי זה מיושבים דברי הגמרא בבכורות, ואינם סותרים לדברי הצ"ח

לפי דרשה זו מיושבים דברי הגמרא בבכורות שראתה בכך איסור תורה, ואין הדבר סותר למה שהוכיח הצ"ח. דבאמת מהדרשה במכות י"ד אין לאסור על הטמאים הללו לאכול בפסח הבא בטומאה, והדבר נלמד מדרשת הספרי זוטא. וגם הקושי הראשון מיושב, דנמצא בידינו מקור לחילוק מדין תורה בין טומאות היוצאות מן הגוף לטומאות שאינן יוצאות מן הגוף.

ואמנם דרשת הספרי זוטא לא הובאה בגמרא, אך אין זה מן הנמנע שהדברים עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. וכפי שמצוי טובא שגמרות שונות משלימות זו את זו, כך אפשרי שהספרי זוטא ישלים לדברי הגמרא. ובנידון דידן, הספרי זוטא מהווה מקור להנחה שמופיעה להדיא בגמרא, שיש חומרה יתירה בטומאות היוצאות מן הגוף.

ב. הוכחות נוספות לכך שטמאי מגע אוכלים בפסח הבא בטומאה

מדברי הגמרא בעניין מחצה טהורים ומחצה טמאים מוכח שטמאי מגע אוכלים בפסח הבא בטומאה

עוד נאמר בגמרא (פסחים פ, א):

איתמר, היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין – אמר רב: מטמאין אחד מהן בשרץ.

מבואר בגמרא שמעשה זה נועד ליצור מציאות של רוב טמאים, ולהתיר עשיית פסח בטומאה. והנה, יתרון טומאת שרץ על טומאת מת הוא בכך שאינה טומאת שבעה, ואינה מונעת את האדם להיטהר תוך זמן קצר ואף להקריב קרבן חגיגה בחוה"מ. ואולם אם נאמר שטמא שרץ אינו אוכל בפסח הבא בטומאה, יעורר הדבר שאלה קשה – מדוע פוסלים אותו מן הפסח ולא מטמאים אותו בטומאת מת, והרי הפסד פסח חמור בהרבה מהפסד קרבן חגיגה.⁸ ועל

---

8. וגם אין תשלומין לפסח הבא בטומאה.

פסח לה' | סימן ח
הגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

כרחנו צריך לומר שטמא שרץ אוכל בפסח הבא בטומאה, ולכן אין הפסד בכך שייטמא בטומאת שרץ.

וכן כתב רבינו חננאל:

כיצד, כגון שהיו מאה טהורין ומאה טמאים, נטמא אחד מן הטהורים – נמצאו הטמאין מאה ואחד, והטהורין צ"ט.

הרי מבואר בדבריו שטמא השרץ מצטרף למניין העושים פסח בטומאה, ומשמעות הדבר היא שטומאת שרץ שווה לטומאת מת ונדחית גם היא בציבור.⁹

גם מדברי הגמרא בעניין אכילת יולדת בפסח מוכח שלא רק טומאת מת דחוייה בציבור

בגמרא (כריתות י, א) דנו ביולדת שבתוך ימי הטוהר שלה ילדה וולד נוסף, האם מונה לשני ימי טוהר, הכוללים איסור לאכול בקדשים. בתוך הדיון התברר שאכילת מחוסר כיפורים בפסח הבא בטומאה תלויה במחלוקת אמוראים בשאלת מעמדו של מחוסר כיפורים, וכפי שיתבאר באורך בסימן הבא.

הערוך לנר (שם ד"ה וזורקין) הוכיח מדברי הגמרא הללו שהותרו גם טומאות שאינן טומאת מת. והיינו משום שמחוסר כיפורים אסור באכילת קדשים, כמבואר בגמרא (יבמות עד, ב) וברמב"ם (הל' פסולי המוקדשין יח, יד והל' מחוסרי כפרה א, א), ונמצא שיש כאן חידוש יוצא מן הכלל בפסח הבא

---

9. וזאת בשונה ממה שכתבו המרכבת המשנה (חעלמא; הל' קרבן פסח ז, א ד"ה לכן סובר) והפרי יהושע (פסחים סז, א ד"ה ודע), בדעת הרמב"ם שרק טומאת מת נדחית בציבור (ויעוין בזה בסימן הבא), שאותו אחד שנטמא בשרץ אינו מצטרף לא למניין הטמאים ולא למניין הטהורים, ולשיטתו במקרה שתיאר ר"ח נוצר רוב של מאה לעומת תשעים ותשע, ולא רוב של מאה ואחד. ובאמת בגמרא (פ, ב) מבואר שזבים שטומאתם לא הותרה בציבור מצטרפים לטהורים, ולכן במקרה של שליש טמאי מתים ושליש טהורים ושליש זבים, טומאת המת אינה נדחית בציבור. אמנם נראה שאין הכרח להקשות על הרמב"ם מסוגיה זו, וניתן להבין שרוב טמאים היינו רוב שאוכלים בטומאה ולא רוב שעובדים בטומאה.

בטומאה, שמחוסר כיפורים אוכל בו. ובזה ראייה נוספת שהותרו טומאות נוספות ולא רק טומאת מת, שהרי אם לא נדחית אלא טומאת מת, מאי איכפת לן אם הוא כזב או לא. ואע"פ שהובא בגמרא הסבר נוסף שלפיו לא נאמר כל זה, מכל מקום לא נדחתה ההנחה שבהסבר זה – שטמא מת אינו הטמא היחיד שאוכל בפסח הבא בטומאה.

ג. הוכחות לכך שרוב טמאי שרץ רשאים לעשות פסח בטומאה

בכמה מקומות בגמרא מפורש לכאורה שגם טומאת שרץ נדחית בציבור
מכל האמור הוכח שטמאים נוספים יכולים, ובפשטות אף מחויבים, להצטרף לפסח הנעשה בטומאת מת ולאכול ממנו. יתר על כן, נראה שמשלושה מקומות שונים בש"ס יש להוכיח שגם לעניין עצם דחיית הטומאה, כל טומאה שאינה יוצאת מן הגוף היא דחיה בציבור, ונפק"מ למקרה שרוב ציבור טמאים בטומאת שרץ או נבילה, אף שכמובן מקרה זה אינו מצוי כלל. ואלו הם שלושת המקומות:

(א) בגמרא (פסחים עט, א) נאמר שכאשר הסכין שבו שוחטים את הקרבנות טמא בטומאת שרץ, ניתן לעשות פסח בטומאה, משום שטומאה דחיה בציבור.¹⁰

(ב) בגמרא (זבחים כב, ב) נאמר שלמ"ד אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, רוב ציבור טמאי שרץ דוחה את הטומאה.¹¹ והרמב"ם (הלי קרבן פסח ו, א) פסק

---

10. בקרני ראם (קובנר; פסחים שם ד"ה שם גמ' אבל) הקשה דלכאורה ברגע השחיטה הבהמה עדיין לא מתה ולא נטמאת מדאורייתא, ויעוין שם מה שתירץ.

11. ושם נאמר כלל: 'כל שביחיד נדחה, בציבור עבדי בטומאה'. ולכאורה יש להקשות על כלל זה, שהרי במקרה של טומאות היוצאות מן הגוף, היחיד נדחה מפסח ראשון ואילו הציבור אינם עושים בטומאה. נראה שביאור הדברים הוא שהלשון 'ביחיד נדחה' מכוונת לדרשת 'איש איש' (פסחים ז, ב) שממנה למדו שאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ולמדה הגמרא שדווקא איש

פסח לה' | סימן ח
הגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

שאינן שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ראייה זו הובאה בצ"ח (פסחים צ, ב ד"ה וגם) בשם הרב אברהם שיק.

(ג) בגמרא (פסחים סט, א-ב) הזכירו את טמא שרץ כמי שביחיד נדחה ובציבור עבדי בטומאה, ומפורש יוצא מזה שטומאת שרץ דחוייה בציבור. וכבר עמד בזה הערוך לנר (כריתות י, א ד"ה וזורקין). וכן מבואר בדברי רש"י (שם ד"ה וכל):

וטמא שרץ נקט משום פלוגתא גביה הוא בפרק האשה, וכיון דקא סבר אין שוחטין וזורקין על היחיד אלא נדחה לשני, על כרחך ציבור עבדי בטומאה אם ירצו.¹²

כעין זה מבואר ברש"י במקום נוסף (יומא ז, א ד"ה כל):
כל טומאת מת בצבור שרייה רחמנא – דכתיב 'איש כי יהיה טמא לנפשי יעשה פסח שני, איש נדחה לפסח שני, ואין צבור נדחין, אבל זבין ומצורעין, נדות ויולדות, שטומאתו יוצא עליו מגופו, לא הותרה. ובוועל נדה כנדה.

וכן בדברי התוס' (זבחים יז, ב ד"ה קסבר):
דלא אישתראי בצבור אלא טמא מת, והוא הדין טמא שרץ, דאין טומאה יוצאה מגופו, בק"ו ממת, כדאיתא לקמן (זבחים כב, ב).

סיכום ומסקנות

(א) עלה בידנו שכל טומאות מגע נדחות בציבור ולא רק טומאת מת, ואולם כיוון שטומאה דחוייה בציבור ולא הותרה, היכא דאפשר יש חיוב על הטמאים בהן לטבול ולאכול פסח (או כל קרבן אחר) בטהרה, ולא להזדקק לדחיית הטומאה. בסימן הבא יעוין בשיטת הרמב"ם בעניין זה.

נדחה ולא ציבור. ולא התרבו מדרשה זו אלא טומאות הדומות לטומאת שרץ, דהיינו שאינן יוצאות מן הגוף.

12. לכאורה משמע שעשיית הפסח במצב כזה אינה חובה אלא רשות. וצ"ע.

פסח לה' | סימן ח
הגדרת הטומאה שדחוייה בציבור

(ב) כלים הטמאים בטומאות מגע ומשמשים לעשיית הפסח ולא ניתן לדחות את השימוש בהם ללילה, אינם חייבים בטבילה, מפני שאין בטבילתם תועלת כל כך, ואין חיוב לעלות מטומאה גמורה לטומאת טבול יום.

(ג) כל זה אמור במקרה שאין רוב ציבור טמאי מתים, אך אם רוב ציבור טמאי מתים והטומאה בכל מקרה תידחה, אין חיוב על טמאי מגע לטבול, בין אנשים ובין כלים, אלא מצטרפים לטמאי המתים ועושים גם הם את הפסח בטומאה, וכן טמא מת בשביעי שלו אינו מחויב לטבול.

(ד) הטמאים בטומאות היוצאות מן הגוף – זבים, זבות, נידות, יולדות ומצורעים, וכן טבולי יום מטומאות אלו (כגון שנטמאו בלילה), יימנעו מעשיית הפסח, אפילו אם בא בטומאה. ואם אכלו, פטורים מכרת וממלקות.